

В. О. Захарова

ОСНОВОПОЛОЖНІ ПРИНЦИПИ ЕКОПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ

Щоб усвідомити сутність екоправового виховання, слід проаналізувати цей феномен в аспекті його керівних ідей, вихідних засад, тобто вибудувати систему принципів екоправового виховання. На нашу думку, це можливо зробити через діатропічний аналіз основних принципів правового виховання як загальної категорії щодо предмета нашого дослідження, оскільки екоправове виховання як складова правового виховання має тотожну з ним принципову основу, хоча й характеризується специфічними, зумовленими його екофільністю концептуальними засадами.

У науковій літературі існують різні підходи до визначення принципів правового виховання, різні погляди щодо їх сутності та пріоритетності перед іншими залежно від того, який аспект правовиховного процесу досліджується як провідний: аксіологічний, організаційний, специфічність об'єкта тощо. Прийнятним, як на нас, є запропонований О. Орловою їх класифікаційний поділ на загальносоціальні і спеціальні. Зокрема, до загальносоціальних вона відносить принципи гуманізму (що зумовлює орієнтування при здійсненні правового виховання на природні права і свободи людини); демократизму (забезпечує участь у правовому вихованні громадськості, робить можливим здійснення контролю за його суб'єктами); гласності (відкритість діяльності у цій царині, обов'язкове системне поінформування з правових питань); законності (здійснення правовиховної діяльності у межах законів, відповідно яких забезпечується охорона суспільних цінностей); рівності всіх перед законом (можливість звернення людини незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками до суб'єктів правового виховання з метою підвищення своєї правової свідомості та правової культури); науковості (концептуалізація правовиховної роботи, використання організаційно-технічних засобів та інформаційних технологій); справедливості (зобов'язує суб'єктів правовиховної діяльності бути об'єктивними, неупередженими, ухвалювати рішення, що узгоджуються з нормами моралі, загальнолюдськими цінностями).

Серед спеціальних О. Орлова вирізняє принципи: системності (означає наявність системи, порядку, зумовленого правильним розташуванням і взаємозв'язком елементів правовиховання), використання котрого як системи прогресивних засобів, форм і методів надає можливість швидше наблизитися до досягнення загальної мети правовиховання; послідовності (визначає певну черговість етапів правовиховної роботи, її логічну обґрунтованість); цілеспрямованості (передбачає визначення мети правового виховання); без-

перервності (зумовлює ускладнення, урізноманітнення змісту і напрямів правовиховного впливу протягом усього життя людини); взаємодії між суб'єктами правовиховання (є умовою підвищення ефективності правового виховання); професіоналізму і компетентності (передбачає володіння правовими теоретичними і практичними знаннями, вміннями та навичками, наявність відповідного досвіду, що дозволяє кваліфіковано здійснювати правове виховання). Більшість з цих принципів закріплено в законах, які визначають правовий статус суб'єктів правового виховання.

Виходячи з аналізу запропонованих у науці підходів до визначення принципів виховання та екстраполюючи їх у площину екоправового виховання, визначимо як ключові для нього загальнозв'язані принципи цілісності, системності, ієрархічності його побудови, діалектичної єдності і логічної зумовленості співвіднесення його елементів. У свою чергу вони виявляються у таких принципах екоправового виховання, зокрема, у принципі цілеспрямованості, що передбачає підкорення екоправовиховної діяльності основній меті – формуванню юридично грамотної і соціальноактивної в екоправовому відношенні людини. Втілення в життя цього принципу потребує ясного і чіткого розуміння цілей і завдань даного аспекту виховної роботи, що дає змогу правильно визначити основні напрями, якими треба слідувати у ній, яким мають бути її зміст, форми та методи. Також у принципах єдності цілей, змісту, форм і методів екоправовиховної роботи; зв'язку екоправового виховання з практичною діяльністю щодо забезпечення необхідного балансу в соціо-природному розвитку; спираючись на позитивні якості виховуваних; системності, послідовності та безперервності екоправового виховання. Насамкінець, у принципах врахування особливостей тих, хто виховується й узгодженості дій усіх суб'єктів екоправового виховання.

Дотримання цих принципів передбачає інтегральне поєднання навчальної підсистеми поширення серед громадян знань з екологічного права із засвоєнням його імперативних засад та долучення до практичної участі у екологічному русі на таких його рівнях, як правотворчий та правозастосовний. Цим забезпечуються і організаційно-методична цілісність, і темпоральна безперервність цього виховного процесу, завданнями якого є набуття виховуваними міцних, постійно оновлюваних знань з екологічного права, утвердження стійких екоправових почуттів та переконань, адекватних переживанню стану глобальної екокризи, кінцевою метою яких виступатиме свідомо фахова цілеспрямована участь в її подоланні та досягнення бажаного стану гармонії у стосунках людини та її соціуму з природним довкіллям.

Завдяки забезпеченню діалектичної єдності зазначених принципів як засадничих системоутворюючих складників процесу екоправового виховання кожен з них виступає умовою здійснення інших, породжуючи онтологічно-гносеологічно цілісний ланцюг переходу з одного рівня буття феномену екоправового виховання до інших і створюючи кругообіг на нових рівнях

взаємопроникнення один до одного таких його чинників і наслідків як екологічна правосвідомість, екоправова культура та екоправовий соціум.

Застосування цих принципів підкоряється стратегічній меті – формуванню нової генерації громадян як гармонізаторів екосоціального порядку – «природного спільносвіту» (термін К. М. Маєр-Абіха).

Т. І. Бургарт

ГНОСЕОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ЕКОПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ

Труднощі формування в Україні правової державності безпосередньо впливають і на її розбудову як держави екологічної. Хоча останнім часом під впливом досягнень юридичної науки та посилення «зеленого» руху громадськості намітилися позитивні зрушення у царині нормативно-правового забезпечення охорони природного довкілля, реально це ще не позначилося на діяльності виконавчих органів усіх рівнів, для яких екоправова складова за інерцією недалекозорості їх представників залишається другорядною справою. Про глибину цієї інерції засвідчує, на жаль, неадекватне ставлення більшості наших громадян до природного середовища, яке й досі багатьма з них не розглядається як «коліска» їх життя та джерело добробуту, про яке треба постійно дбати, а виключно – як джерело необмеженого використання ресурсів для задоволення своїх все зростаючих матеріальних потреб.

Виходячи з реального оцінювання стану екологічної правосвідомості громадян України, набуває неабиякої гостроти питання про засоби викорінення небезпечної і для самого її населення, і для його природного оточення ментальної позиції, що продукує рецидиви екофобії у соціумі. Серед ключових аспектів цього питання чільне місце посідає проблема з'ясування гносеологічних засад екоправового виховання. Її осмислення ми покладаємо в площину концепції екософії права і пов'язаного з нею обґрунтування значущості утвердження в соціумі екософського типу праворозуміння.

Розв'язання зазначеного завдання ґрунтується на розумінні дії об'єктивних законів соціоприродного розвитку, детермінується сутністю феномену гомеостазу. Виходячи саме з такого підходу, екософія права постає засобом виявлення граничних засад екологічного права та обґрунтування його реального евристичного потенціалу. Завдяки цьому вона набуває характеру єдиного ланцюга між теорією екологічного права та її методу і фундаментальними філософськими засадами, на яких вони ґрунтуються.

Слід зазначити, що ще у форматах міфологічної і релігійної екософської рефлексії права була закріплена ментальна орієнтація людини стосовно необхідності підтримання гармонійних взаємин зі своїм природним середовищем, досягнуте розуміння відповідальності людства за збереження природних умов